

สมเด็จพระวันรัต

(เซ่ง)

สมเด็จพระวันรัต

(ทิด อุทโย)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(ฤทธิ ธมฺมสิริ)

พระธรรมเจดีย์

(อุ่ม ธมฺมธโร)

พระพิมลธรรม

(นาค สุมนนาโค)

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(วน ฐิติญาโณ)

พระธรรมคุณาภรณ์

(เจียร ปภสฺสโร)

พระธรรมสิริชัย

(บุญเลิศ โฆสโก)

พระธรรมมงคลเจดีย์

(เฉลียว จิตปุญฺโญ)

พระสาธุศีลสังวร

(เผื่อน อุคฺคเสโน)

พระธรรมสมาจารย์

(ชื่น อินฺทสโร)

พระราชวิสุทธิญาณ

(อยู่ ปุญฺญวฑฺฒโน)

พระราชสุทธิญาณ

(ขวัญ ธมฺมสิริ)

ชีวิต และผลงาน ของบูรพาจารย์วัดอรุณราชวราราม

ลำดับและประวัติ

“เจ้าอาวาส”

ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ไม่พบหลักฐานว่า ใครเป็นเจ้าอาวาสและรักษาการเจ้าอาวาส ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี วัดนี้เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชวังหลวง จึงไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา เช่นเดียวกันกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อย้ายพระนครมาตั้งอยู่ฟากฝั่งตะวันออกแล้ว วัดอรุณราชวรารามได้กลับมาเป็นวัดที่อยู่นอกพระราชวังหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ จึงโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงมาอยู่จำพรรษา วัดนี้จึงได้มีเจ้าอาวาสตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน มีนามเจ้าอาวาสและประวัติเท่าที่สืบค้นได้ ดังต่อไปนี้

๑. พระโพธิวงศาจารย์[๑]

ไม่ทราบนามเดิม และชาติภูมิอยู่ที่ไหนไม่ปรากฏหลักฐาน ประวัติมีเพียงว่าเดิมเป็นพระปลัดฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราช (ศรี)[๒] วัดบางว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ ๑ ทรงปราบดาภิเษกแล้ว โปรดให้เป็นพระโพธิวงศาจารย์ และโปรดให้พระครูเมธังกรเป็นพระศรีสมโพธิ ให้นิมนต์พระราชาคณะทั้ง ๒ องค์ พร้อมทั้งพระสงฆ์อันดับมาจากวัดบางว้าใหญ่ ลงมาอยู่ ณ วัดแจ้ง ให้มีพระสงฆ์ขึ้น

พระโพธิวงศาจารย์รูปนี้ สืบประวัติได้เพียงเท่านี้ ไม่ทราบว่าท่านจะได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นไปอีก หรือถึงมรณภาพเมื่อใด เพราะในรัชกาลที่ ๑ นี้เอง ปรากฏว่า มีพระราชาคณะที่พระโพธิวงศาจารย์ อีก ๒ รูป คือ พระโพธิวงศาจารย์ (มี) วัดคอกกระบือ (วัดยานนาวา) และพระโพธิวงศาจารย์ (ใจ) วัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิราชาวาส)

๒. พระธรรมไตรโลกาจารย์

นามเดิมและชาติภูมิสืบไม่ได้ ทราบประวัติแต่เพียงว่า ช่วงตอนปลายรัชกาลที่ ๑ ท่านเป็นพระเทพกระวีอยู่ก่อนแล้ว และเมื่อโปรดให้เลื่อนพระธรรมไตรโลกาจารย์ วัดหงษ์ (วัดหงส์รัตนาราม) ขึ้นเป็นพระธรรมอุดมแล้ว [พระธรรมวโรดม ในปัจจุบัน] ก็ได้ทรงตั้งให้ท่านเป็น พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ในจารึกว่าพระธรรมติโลกาจารย์, พ.ศ. ๒๓๖๓) ครองวัดแจ้ง มีสำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้ **ให้พระเทพกระวีเป็น พระธรรมติโลกาจารย์ ญาณวิสารทนายก ติปิฎกธรา มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ในวัดอรุณราชธาวาศบวรวิหาร พระอารามหลวง** ประวัติต่อจากนี้ไม่ปรากฏ

---

(๑) พระราชาคณะตามราชทินนามนี้ เรียกตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) แต่ในเรื่องตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ และสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียงนั้นทรงเรียกว่า "พระโพธิวงศ์" และทรงเรียกอย่างนี้จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงทรงเปลี่ยนเป็น "พระโพธิวงศาจารย์" เมื่อพระโพธิวงศาจารย์ (เส็ง) วัดจักรวรรดิราชาวาส ดำรงสมณศักดิ์นี้ ตำแหน่งนี้อยู่ในชั้นเทพ มีสมณศักดิ์ระหว่างเจ้าคณะรองกับชั้นธรรม ภายหลังโปรดให้เปลี่ยนเป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ พระโพธิวงศ์ จึงเป็นตำแหน่งพิเศษเสมอชั้นธรรม ในสมัยรัชกาลที่ ๕

(๒) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงดำรงตำแหน่งเป็นเวลา ๑๒ ปี

๓. พระพุทธโฆษาจารย์ (คง)

นามเดิม คง เดิมเป็นพระวินัยมุนี พระราชาคณะสามัญ อยู่วัดนี้มาก่อน และได้รับแต่งตั้งมาแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน เมื่อพระพุทธโฆษาจารย์ (บุญศรี) วัดมหาธาตุ ต้องอธิกรณ์ ด้วยเรื่องประพฤติไม่สมควรในอาจาระต่อศิษย์ จึงถูกลงโทษถอดออกจากพระราชาคณะพร้อมกับให้ลาสิกขา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ จึงทรงโปรดให้เป็นพระพุทธโฆษาจารย์และให้ครองวัดนี้ เมื่อวันพุธ พ.ศ. ๒๓๖๒ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้ง [พิมพ์ตามต้นฉบับ] ดังนี้

"ศุภมัศดุ ณ วันพุฒ เดือน ๖ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ ให้พระวินัยมุนี เป็นพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณอดุลย สุนทรนายก ติปิฎกธรามหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ ณ วัดอรุณราชธารามาวาศวรวิหารพระอารามหลวง ให้เจียรกฤตกาล"

พระพุทธโฆษาจารย์ (คง) มรณภาพในรัชกาลที่ ๒ วันเดือนและปีใดไม่ปรากฏ

๔. สมเด็จพระวันรัต (เซ่ง)

นามเดิม เซ่ง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๓ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด ปลายรัชสมัยธนบุรี ท่านจะบวชเรียนมาอย่างไรก่อน หาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า เดิมท่านเล่าเรียนคันถธุระอยู่วัดมหาธาตุเมื่อรัชกาลที่ ๒ ครั้งยังเป็นพระอันดับ ท่านได้รับเลือกเข้าร่วมเป็นสมณทูตองค์ ๑ ในคณะสงฆ์ ซึ่งโปรดให้ออกไปสืบข่าวพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๗ ไปถึง ๕ ปี จึงกลับมาอยู่วัดมหาธาตุตามเดิม และเมื่อท่านเป็นเปรียญแล้ว ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีสากยบุตร โปรดให้มาครองวัดอรุณ

ครั้นปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ รัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระเทพมุนี ต่อมาก็ได้โปรดให้เลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระธรรมอุดม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖ คราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช (นาค) ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัต เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๓๙๔ พร้อมกับทรงเลื่อนกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช วัดพระเชตุพนฯ

สมเด็จพระวันรัต (เซ่ง) มรณภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๙ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือนยี่ ปีขาล อายุ ๘๗ ปี

สมเด็จพระวันรัต
(เซ่ง)

๕. พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ทอง)

นามเดิม ทอง เรื่องประวัติเดิมจะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดกัลยาณมิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ทรงตั้งเป็นพระกระวีวงศ์ โปรดให้ไปครองวัดราชนัดดา ตั้งแต่แรกพระสงฆ์ไปอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อวันจันทร์ที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดอรุณราชวราราม ต่อมาท่านมีความผิดด้วยรับฎีกานิมนต์ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วไปรับนิมนต์ที่อื่นอีก เข้ามาไม่ทันงานพระราชพิธี จึงโปรดให้ลดยศลงเป็นพระเทพมุนีอย่างเดิม พร้อมทั้งพระเถระรูปอื่น

ปรากฏรายละเอียดในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จุลศักราช ๑๒๓๙ พุทธศักราช ๒๔๒๐ หน้า ๑๔๘-๑๔๙ ดังนี้

"วันศุกร์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีฉลูนพศก จุลศักราช ๑๒๓๙ ฯลฯ
(ตรงกับวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๐)

ย่ำค่ำแล้วออกไปมหาปราสาทสวดมนต์สมโภชพระเสวตฉัตรพระสงฆ์ ๓๒ รูป แต่พระธรรมเจดีย์ผู้ให้ศีล พระโพธิวงศ์ผู้ขัดตำนานไม่มา พระธรรมเจดีย์ว่าไปสวดมนต์แซยิดบ้านท่านภู (เจ้าพระยาภูธราภัยนุชบุณยรัตพันธุ์) ให้ปลัดมาแทน แต่พระที่เขาไปสวดแล้วกลับมามีอยู่หลายรูป คือพระมงคลเทพ พระอริยโมฬี พระราชมุนีนี้มาทัน ได้ความว่าสวดแต่เย็น แต่ที่ไม่มาให้พระมาแทนขี้เกียจเสีย การนี้ก็เป็นการใหญ่ไม่ควรจะขาด ได้ให้ถอดพระธรรมเจดีย์ลงเป็นพระเทพมุนีตามเดิม ถอดพระโพธิวงศ์ ที่ไม่มาลงเป็นพระธรรมภาณพิลาส ตามเดิมด้วย ให้คืนตาลีปัตมา ตั้งพระเทพโมฬี เป็นพระธรรมเจดีย์แทน ตั้งพระราชมุนีเป็นพระโพธิวงศ์ในเดี๋ยวนั้น พระที่ไปสวดมนต์บ้านท่านภูแล้วมาทัน ได้ให้รางวัลจีวรแพรองค์ละตัวด้วยเวลายามกลับเข้ามา"

ถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ จึงทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์

พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ทอง) มรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อราวปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๒๔

๖. สมเด็จพระวันรัต (ทิต)

นามเดิม ก๋ง เมื่ออุปสมบทแล้ว พระโหราธิบดี (ชุม) ผู้เป็นอาจารย์ ได้เปลี่ยนนามให้ใหม่ว่า ทิต นามฉายาว่า อุทโย เกิดเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๑๙๙ พ.ศ. ๒๓๘๐ ในรัชกาลที่ ๓ บิดาชื่อ สิงห์ มารดาชื่อ อิ่ม ชาติภูมิเดิมอยู่บ้านรั้วใหญ่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อท่านอายุได้ ๑๓ ปี ย่างเข้าปีที่ ๑๔ ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดกำแพง อำเภอบางปะอิน แล้วลงมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดสามพระยา ในกรุงเทพฯ ครั้นอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ย่างเข้า ๒๑ ปี ได้อุปสมบทที่วัดสามพระยา เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๑ พระนิโรธรังษี (เรือง) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดแฟง พระสมุห์พูน เป็นคู่กรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วได้ไปศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักอาจารย์ทอง เปรียญ ๗ ประโยค ที่วัดบวรนิเวศบ้าง ไปศึกษาในสำนักพระโหราธิบดี (ชุม) ซึ่งเป็นพระอาจารย์หลวงบอกพระปริยัติธรรมอยู่ที่เก๋งในวัดพระศรีรัตนศาสดารามบ้าง ไปเรียนในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ซึ่งเวลานั้น ท่านยังเป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่ ณ วัดสุทัศนเทพวรารามบ้าง ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๙ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค เวลานั้นท่านมีอายุ ๔๐ ปี พรรษา ๑๙

ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๒๔ ท่านมีอายุ ๔๕ ปี ได้ทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็นพระราชาคณะที่พระศรีสมโพธิแล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดอรุณราชวราราม ครั้นถึงปีกุน พ.ศ. ๒๔๓๐ เมื่อท่านมีอายุได้ ๕๑ ปี โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพโมฬี

สมเด็จพระวันรัต (ทิต) ไม่ได้ครองวัดอรุณฯ ตลอดไป เพราะเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ไปครองวัดมหาธาตุ แห่มาเมื่อ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ เมื่อมาอยู่ ณ วัดมหาธาตุแล้ว ถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์[๑]

---

(๑) พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ, ประวัติวัดมหาธาตุ, กรุงเทพฯ : โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๑, หน้า ๑๒๐-๑๒๔.

ส่วนประวัติเมื่อมาครองวัดมหาธาตุแล้ว มีดังต่อไปนี้

ในสมัยนั้น ทั้งวัดมหาธาตุและวัดพระเชตุพน เห็นจะทรุดหนักลงด้วยกันทั้งสิ่งก่อสร้างในพระอาราม และธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เล่ากันมาจนถึงว่า ชาวบ้านในครั้งนั้นพากันเรียกพระอารามทั้งสองนี้ว่า "บ้านโพ, บ้านธาตุ" โดยเฉพาะวัดมหาธาตุ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาเห็นว่า ในระยะนั้นร่วงโรยหนัก ด้วยไม่มีพระเถระผู้ใหญ่ปกครอง ตั้งแต่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) ถึงมรณภาพ ตลอดมาเป็นเวลาถึง ๓๒ ปี จำนวนพระภิกษุสงฆ์ประจำวัดก็ลดน้อยลงจนกุฏีเสนาสนะร้างอยู่โดยมาก จึงมีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรือง สมกับที่เป็นพระอารามใหญ่อยู่ใกล้พระบรมมหาราชวัง จึงโปรดให้อาราธนา พระเทพโมฬี (ทิต อุทโย ป. ๔) มาครองวัดมหาธาตุแห่มาจากวัดอรุณราชวราราม เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ (นับเป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุองค์ที่ ๑๓) ตั้งแต่มาอยู่วัดมหาธาตุ ท่านก็ได้พยายามสร้างความเจริญและพัฒนาวัดให้เจริญก้าวหน้าขึ้นหลายด้าน ทั้งในด้านการศึกษาของวัดมหาธาตุเอง และของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คงจะหยั่งทราบด้วยพระปรีชาญาณว่า พระเทพโมลี มีปรีชาสามารถที่จะดำเนินการศึกษาทางพระปริยัติธรรมสนองพระราชประสงค์ได้ ครั้นรุ่งขึ้นในปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ จึงโปรดให้ย้ายราชบัณฑิตบอกพระปริยัติธรรมจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาจัดตั้งเป็นบาลีวิทยาลัยขึ้นในวัดมหาธาตุ เรียกว่า "มหาธาตุวิทยาลัย" สำหรับเป็นที่เล่าเรียนศึกษาของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ได้เปิดการเล่าเรียนตั้งแต่วันศุกร์ที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ร.ศ. ๑๐๘ ปีฉลู และนับเป็นครั้งแรกที่ใช้นาม "วิทยาลัย" ในประเทศไทยนี้ แรกตั้งได้สอนกันที่ศาลาเรียนหนังสือ ๔ หลัง ตอนด้านหน้าพระอาราม สร้างไว้แต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ คือ ตรงที่เป็นตึกถาวรวัตถุริมถนนหน้าพระธาตุ ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานราชบัณฑิตยสถานและส่วนหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติกับกองจดหมายเหตุแห่งชาติกรมศิลปากร ในบัดนี้ มีนามราชบัณฑิตที่ย้ายมาและตั้งสอน คือ ศาลาทางด้านเหนือ ๒ หลัง พระยาธรรมปรีชา (บุญ เปรียญ) แต่ยังเป็น หลวงญาณภิรมย์ เป็นอาจารย์ผู้สอนอยู่หลัง ๑ และพระยาธรรมปรีชา (ทิม เปรียญ) แต่ยังเป็น หลวงอุดมจินดา เป็นอาจารย์สอน อยู่หลัง ๑ ส่วนทางใต้อีก ๒ หลัง หลวงธรรมานุวัตรจำนง (จุ้ย เปรียญ) เป็นอาจารย์สอนอยู่หลัง ๑ หลวงศรีวรโวหาร (ปาน เปรียญ) เป็นอาจารย์สอนอยู่หลัง ๑ นอกนั้น ก็มี นายเรือง เปรียญ (ภายหลังเป็นพระยาพจนสุนทร) บอกมูลอยู่ (ศาลาราย ?) หลัง ๑ และนายอุ่น เปรียญ (วัดบรมวงศ์) บอกมูลอยู่ (ศาลาราย ?) อีกหลัง ๑ ทรงมอบภาระหน้าที่ให้ พระเทพโมฬี จัดการดูแลบำรุง มหาธาตุวิทยาลัย และโปรดพระราชทานพระราชทรัพย์จ่ายเป็นเงินเดือนแก่อาจารย์ผู้สอน และค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยาลัยทุกอย่าง

ถึงปีมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นพระพิมลธรรม ภายหลังที่โปรดสถาปนาท่านขึ้นเป็นพระพิมลธรรม ไม่ถึงเดือนก็มีเหตุวิปโยคเกิดขึ้นในประเทศไทย ด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร สวรรคต ณ วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชปรารภว่า ตามราชประเพณีจะต้องทำพระเมรุใหญ่เป็นที่พระราชทานเพลิงพระศพที่ท้องสนามหลวงทรงพระราชดำริว่า ประเพณีทำพระเมรุใหญ่อย่างแต่ก่อน ต้องกะเกณฑ์ผู้คนเป็นอันมากให้ไปเที่ยวตัดไม้และเสาะหาสิ่งของเครื่องทำพระเมรุ เป็นการเดือดร้อนแก่ไพร่ พระราชทรัพย์ก็ต้องเปลืองและที่สุดไม่เป็นสารประโยชน์ เพราะทำสำหรับใช้งานคราวเดียว เสร็จงานแล้วก็รื้อทิ้งสาบสูญไปหมด จึงโปรดให้คิดแบบอย่างสร้างเป็นถาวรวัตถุ เรียกว่า **"สังฆิกเสนาศน์ราชวิทยาลัย"** ขึ้นในวัดมหาธาตุข้างด้านหน้าต่อกับที่ท้องสนามหลวง โดยปกติจะโปรดให้เป็นวิทยาลัยที่เล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ถ้าหากมีพระศพ ซึ่งต้องปลูกพระเมรุใหญ่ในท้องสนามหลวง จะใช้ตึกวิทยาลัยนั้นเป็นที่ตั้งพระศพในเวลางานจะปลูกแต่พระเมรุน้อยที่ท้องสนามหลวงเป็นที่พระราชทานเพลิง แม้ที่สุดงานพระบรมศพ ก็ทรงพระราชดำริจะให้เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน จึงโปรดให้สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แต่ยังดำรงพระยศเป็นกรมขุน ทรงอำนวยการก่อสร้างและให้พระยาสโมสรสรรพการ (ทัต ศิริสัมพันธ์) เป็นนายงานสร้างสังฆิกเสนาศน์ราชวิทยาลัยตามพระราชประสงค์

การสร้างสังฆิกเสนาศน์ราชวิทยาลัย กะตั้งแต่มุมวัดมหาธาตุข้างด้านใต้ (ซอยศิลปากร) ไปจนตรงมุมพระระเบียงคดข้างด้านเหนือ (ต่อกำแพงวัด สุดอาคาร ตามที่เห็นอยู่ทุกวันนี้) รื้อสิ่งที่กีดอยู่ในที่นี้ คือ กำแพงและประตูด้านหน้าพระอาราม ศาลาเรียนหนังสือ ๓ หลัง กุฎีแถวตอน ๑ กุฎีฐานานุกรมตอน ๑ กุฎีพระราชาคณะหมู่ ๑ ศาลาคดหลัง ๑ ศาลาราย ๒ หลัง แล้วลงมือก่อสร้างต่อมา ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงวางศิลาฤกษ์ และมีประกาศพระบรมราชโองการแสดงพระราชประสงค์บรรจุไว้ในแผ่นศิลาฤกษ์ให้ตั้งเป็น **"มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย"** สืบต่อไป

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า การก่อสร้างสังฆิกเสนาศน์ราชวิทยาลัยนี้ มีเหตุให้ชักช้าหลายประการ เช่น กระเบื้องมุงหลังคา ที่สั่งทำจากเมืองจีนทำเข้ามาผิดตัวอย่างที่ให้ไป จะใช้มุงตามที่กะไว้ไม่ได้ จึงหาสำเร็จตามพระราชประสงค์ไม่ จนตลอดรัชกาลที่ ๕ ครั้นในรัชกาลที่ ๖ ได้โปรดให้สร้างต่อมาจนสำเร็จ แต่เปลี่ยนรูปรายการไปบ้าง เช่น ลดมุขและยอดปรางค์ มิได้โปรดให้ก่อสร้างตามแบบเดิมอย่างที่ได้มีพระบรมราชโองการประกาศไว้เมื่อก่อพระฤกษ์ แต่แล้วก็มิได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้อาคารนี้ตามพระราชปรารภเดิมของสมเด็จพระบรมชนกนาถ แต่โปรดให้ตั้งเป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร

การตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงหาได้คำเนินการไปตามพระบรมราชปณิธานที่มีพระบรมราชโองการไว้แต่เดิมไม่ แต่อย่างไรก็ตาม ต่อมา พระพิมลธรรม (ช้อย จานทตฺโต ป.๖) สัทธิวิหาริกองค์หนึ่งของสมเด็จพระวันรัต (ฑิต) และเป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ องค์ที่ ๑๕ ได้พยายามสนองพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา โดยประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกายปรึกษาร่วมกันแล้วคำเนินการจัดตั้ง "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" เป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติสัทธรรมและวิชาการชั้นสูงขึ้นสนองพระราชประสงค์ ตามพระบรมราชโองการที่ประกาศไว้แต่เดิม เมื่อครั้งทรงวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างสังฆิกเสนาศน์ราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่คำเนินการตั้งขึ้นนี้ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๙๐ แต่หาได้ใช้อาคารหลังดังกล่าวไม่ เพราะใช้เป็นหอพระสมุดฯ ไปเสียแล้ว ต่อมาเมื่อวันพุธที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๓ ปีชวด เป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้

สมเด็จพระวันรัต (ฑิต) มรณภาพด้วยโรคชราในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๙ ปีกุน อายุได้ ๘๖ ปี

สมเด็จพระวันรัต
(ฑิต)

๗. พระราชมุนี (ปุ่น)

นามเดิม ปุ่น นามฉายา ปุณฺณโก เป็นชาวบ้านตลาดเกรียบ แขวงกรุงเก่า เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีวอก จ.ศ. ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๑๐ ปี ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักพระสมุห์ (แย้ม) ผู้เป็นอา ที่วัดประยุรวงศาวาสในกรุงเทพฯ ครั้นพระสมุห์ (แย้ม) ได้เป็นเจ้าอธิการวัดบางยี่ขัน ก็ได้ตามไปอยู่ด้วยจนอายุได้ ๑๖ ปี จึงย้ายมาศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ตั้งแต่เป็นสามเณร พออายุครบอุปสมบท จึงไปอุปสมบทที่วัดตลาดเกรียบ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๒๓ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์ฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้วได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค ต่อมาเข้าแปลที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ อีกครั้งหนึ่ง แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่ พระราชมุนี แต่เมื่อสมณศักดิ์ยังเสมอพระราชาคณะชั้นสามัญ คงอยู่วัดมหาธาตุ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดอรุณราชวราราม ต่อมาถึงปีมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ เมื่อทรงตั้งตำแหน่งราชเพิ่มขึ้นในทำเนียบพระราชาคณะผู้ใหญ่ จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ตามราชทินนามเดิมเติมสร้อยแล้ว[๑]

ถึงปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ จึงโปรดให้ไปครองวัดบพิตรพิมุข ปรากฏรายละเอียดอยู่ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๕ หน้า ๑๕๔ เรื่องพระราชาคณะเปลี่ยนพระอาราม [พิมพ์ตามต้นฉบับ] ดังต่อไปนี้

"ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระธรรมวโรดม พระราชาคณะวัดบพิตรภิมุขเปนพระราชาคณะอยู่วัดอรุณราชวราราม แลโปรดเกล้าฯ ให้พระราชมุนี พระราชาคณะวัดอรุณราชวราราม เปนพระราชาคณะวัดบพิตรภิมุข

ครั้นวันที่ ๑๘ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ [พ.ศ. ๒๔๔๑] เวลาบ่าย พระสงฆ์ ๗ รูป มีพระธรรมวโรดม เปนประธานสวดมนต์ที่กุฎีวัดบพิตรภิมุข วันที่ ๑๙ มิถุนายน เวลาเช้า พระสงฆ์ที่สวดมนต์ได้รับพระราชทานฉัน เวลาบ่าย ๒ โมง แห่พระราชมุนี มีพระปลัด ๑ อันดับ ๓ ออกจากวัดอรุณราชวราราม ไปอยู่วัดบพิตรภิมุข

---

(๑) พระราชมุนี ศรีปิฎกาลังการ

วันที่ ๒๒ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ [พ.ศ. ๒๔๔๑] เวลาบ่าย พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีสมเด็จพระวันรัตนเปนประธานสวดมนต์ที่กุฎีวัดอรุณราชวราราม วันที่ ๒๓ มิถุนายน เวลาเช้า พระสงฆ์ที่สวดมนต์ ได้รับพระราชทานฉัน เวลาเที่ยงเศษแห่พระธรรมวโรดม มีพระครูปลัด ๑ พระครูถานา ๓ เปรียญ ๒ สามเณรเปรียญ ๑ อันดับ ๗ ออกจากวัดบพิตรภิมุข ไปอยู่วัดอรุณราชวราราม

แลวันที่ ๒๑ มิถุนายน เวลาย่ำค่ำเศษ พระสงฆ์แลสามเณรทั้ง ๒ พระอารามนั้น ได้เข้ามาพร้อมกันที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เวลาเกือบทุ่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาททรงประเคนเครื่องบริกขาร ในการขึ้นกุฎีใหม่ แล้วเสด็จขึ้น”

พระราชมุนี (ปุ่น) ถวายพระพรลาสิกขาบท เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขไม่นาน

๘. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ)

นามเดิม ฤทธิ นามฉายา ธมฺมสิริ ตระกูลเป็นมหาดเล็ก เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีระกา วันเสาร์ พ.ศ. ๒๓๘๐ เมื่ออายุ ๑๐ ปี โยมพาไปฝากไว้ในสำนักพระมหาพลาย เปรียญ ๔ ประโยค วัดนาคกลาง ผู้เป็นญาตินับชั้นเป็นลูกผู้พี่ เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม ครั้นบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ได้ไปเล่าเรียนอยู่ที่วัดราชบูรณะ พออายุได้ ๑๔ ปี เข้าแปลพระปริยัติธรรม ที่วัดพระเชตุพน เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๙๑ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตา คำรัสสรรเสริญว่า เด็ก ๆ ขนาดนี้กำลังจะจับเป็ดจับไก่ แต่สามเณรฤทธิอุตสาห์เล่าเรียนจนแปลหนังสือได้เป็นเปรียญ จึงพระราชทานเงินรางวัลให้ชั่ง ๑

ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้อุปสมบทที่วัดราชบูรณะ เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐ สมเด็จพระวันรัต (สมบูรณ์) ครั้งยังเป็นพระธรรมวโรคมเป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้ว ๗ พรรษา เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค โปรดให้ถวายเทศน์เวร จึงพระราชทานตาลปัตรเปรียญพื้นโหมด ให้ถือเป็นเกียรติยศพิเศษมาตลอดรัชกาล

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระอมรโมลี เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ ต่อมาโปรดให้อาราธนาไปครองวัดบพิตรพิมุข แล้วทรงเลื่อนเป็นพระโพธิวงศาจารย์ เมื่อปีระกา วันศุกร์ เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๒๘ ถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ และต่อมาทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗

เมื่อครั้งเพลิงไหม้หลังคาพระอุโบสถวัดอรุณราชวรารามแล้ว ทรงสลดพระราชหฤทัย มีพระราชประสงค์จะให้พระราชาคณะผู้ใหญ่ปกครอง จึงโปรดให้แห่พระธรรมวโรคมจากวัดบพิตรพิมุขมาอยู่ครองวัดอรุณราชวราราม เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๑ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเครื่องบริขารขึ้นกุฏิ ดูรายละเอียดประวัติพระราชมุนี (ปุ่น) ในเวลาอยู่วัดนี้ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะอีก ๒ ตำแหน่ง กล่าวคือ พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงเลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ และพ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

สมัยที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่นี้ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งยกย่องไว้ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) ว่า "สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นสมภารมีศิริ อยู่วัดไหนก็เจริญวัดนั้น เช่น วัดบพิตรภิมุข ก็เคยเจริญมาครั้งหนึ่งแล้ว จึงได้นิมนต์มาไว้วัดอรุณฯ ก็มาทำความเจริญให้แก่วัดอรุณ เป็นที่เจริญความเลื่อมใส ให้บอกอนุโมทนาโดยความยินดีไปให้ท่านทราบ"[๑]

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) มรณภาพในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันพุธที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ อายุ ๗๔ ปี กับ ๑๐ เดือน ๑๓ วัน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ)

(๑) เอกสาร ร.๕ แฟ้มวัดอรุณฯ ๑๘ แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

๙. พระธรรมเจดีย์ (อุ่ม)

นามเดิม อุ่ม นามฉายา ธมฺมธโร เป็นชาวพระนครศรีอยุธยา เกิดเมื่อวันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ ปีวอก จ.ศ. ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓ ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อมีอายุ ๘ ปี ได้ศึกษาอักขรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์เกิด เจ้าอธิการวัดกลาง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

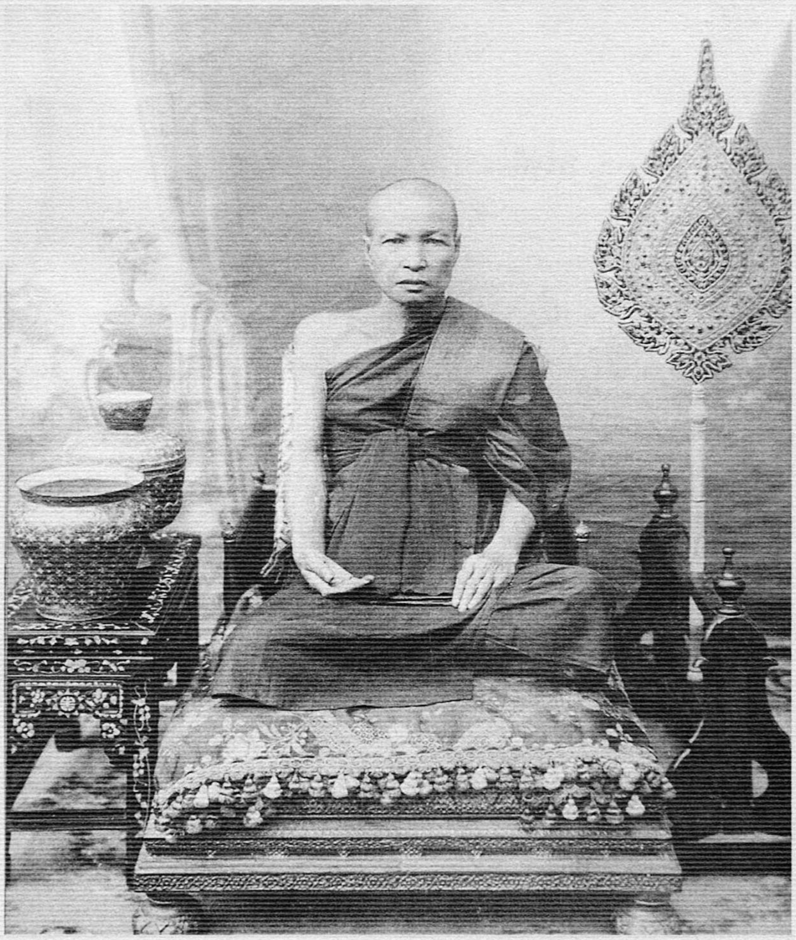
เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ย้ายมาศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์กัน เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำเพ็ญ จนอายุ ๑๙ ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร แล้วมาอยู่วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ เป็นศิษย์ศึกษาพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (แสง) เมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิวงศาจารย์บ้าง กับพระเทพมุนี (อิ่ม) เมื่อครั้งยังเป็นเปรียญบ้าง ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๒๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (แสง) จัดให้อุปสมบทในคณะสงฆ์รามัญ ณ วัดบ้านใหม่ตลาดเนื้อ จังหวัดปทุมธานี โดยมีพระไตรสรณะธัชตฤก เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วกลับมาอยู่วัดราชบูรณะตามเดิมต่อมาได้เป็นพระสมุห์ฐานานุกรมของพระครูธรรมจริยาภิรัติ (ปาน) และติดตามพระครูธรรมจริยาภิรัติไปอยู่วัดตะเคียน (วัดมหาพฤฒาราม)

ปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ครั้นพระครูธรรมจริยาภิรัติ ซึ่งได้เลื่อนขึ้นเป็นพระสาสนานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม อาพาธหนัก ถวายพระพรลาสึกแล้วถึงแก่กรรม ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒารามว่าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งเป็นพระครูธรรมจริยาภิรัติเป็นเจ้าอาวาส เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ.๒๔๓๖ ต่อมาในปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค

- ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นพระครูธรรมจริยาภิรัต
- ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นพระวรญาณมุนี
- ปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นพระราชมุนี
- ปีกุน พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นพระเทพสุธี
- ปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นพระธรรมเจดีย์

ครั้นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม ด้วยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) ถึงมรณภาพ จึงโปรดอาราธนามาครองวัดอรุณราชวราราม เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๗

พระธรรมเจดีย์ (อุ่ม) มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ อายุ ๖๕ ปี ๔๓ พรรษา

พระธรรมเจดีย์
(อุ่ม)

พระพิมลธรรม
(นาค)

๑๐. พระพิมลธรรม (นาค)

นามเดิม นาค นามฉายา สุมนนาโค เป็นชาวบ้านบางพูน จังหวัดปทุมธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีวอก จ.ศ. ๑๒๓๔ ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๕ เมื่ออายุ ๑๒ ปี บรรพชาเป็นสามเณรอยู่กับพระครูธรรมานุสารี (สว่าง) วัดเทียนถวาย แต่ยังเป็นเจ้าอธิการอยู่วัดสารพัดช่าง ที่กรุงเทพฯ จนเมื่ออายุครบอุปสมบท อาจารย์จึงได้พามาถวายสมเด็จพระวันรัต (แดง) แต่เมื่อยังเป็นพระธรรมวโรดม จึงได้อยู่วัดสุทัศน์แต่นั้นมา

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัดสุทัศน์ โดยมี สมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นพระอุปัชฌาย์ ครั้นอุปสมบทแล้ว ศึกษาพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระวันรัต (แดง) บ้าง พระยาธรรมปรีชา (ทิม) บ้างเข้าแปลพระปริยัติธรรมเมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ แปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค และในปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ แปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค ทรงโปรดให้เป็นพระราชาคณะตามลำดับ คือ

ปีกุน	พ.ศ. ๒๔๔๒	เป็นพระศรีสมโพธิ
ปีมะเมีย	พ.ศ. ๒๔๖๑	เป็นพระราชเวที ตรีปิฎกภูษิต ธรรมบัณฑิตยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
ปีระกา	พ.ศ. ๒๔๖๔	เป็นพระเทพสุธี ธรรมปรีชาประยุต สุทธปริยัติธร ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ปีฉลู พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดให้มาครองวัดอรุณราชวราราม

ปีขาล	พ.ศ. ๒๔๖๙	เป็นพระธรรมดิลก ศากยบุตติยนายก ตรีปิฎกบัณฑิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
ปีระกา	พ.ศ. ๒๔๗๖	เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธิจริยาปริณายก ตรีปิฎกคุณาลังการ นานาสถานราชคมนีย์ สาธุการีธรรมากร สุนทรศีลาทิขันธ์
ปีเถาะ	พ.ศ. ๒๔๘๒	เป็นพระพิมลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชาญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูษิต อุดรทิศคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระพิมลธรรม (นาค) มรณภาพเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๑๕.๑๐ น. อายุได้ ๗๒ ปี ๖ เดือน

๑๑. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน)

นามเดิม วน นามฉายาว่า จิติญาโณ นามสกุล วิชิตะกุล เป็นบุตรของพระวิชิตชาญณรงค์ (เทศ วิชิตะกุล) เจ้าเมืองปราณบุรี และนางวิชิตชาญณรงค์ (ทองอยู่ วิชิตะกุล) เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๗ ตรงกับวันพุธ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย เวลาประมาณ ๘.๐๐ น. ที่บ้าน ต.นารายณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

สกุลวงศ์ทางโยมบิดา คือ เป็นบุตรพระยาวิชิตชาญณรงค์ (ภู่) กับคุณหญิงวิชิตชาญณรงค์ (อิ่ม) ทั้งพระยาวิชิตชาญณรงค์โยมปู่ และพระวิชิตชาญณรงค์โยมบิดา เคยดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองปราณบุรีซึ่งปัจจุบันมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระยาวิชิตชาญณรงค์ (ภู่) นั้น มีศักดิ์เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์ คือ เป็นพี่ชายของเจ้าจอมมารดาจันทร์ในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาของกรมหลวงอดิศรอุดมเดช [พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช] ทรงเป็นต้นราชสกุล สุขสวัสดิ์

สำหรับสกุลวงศ์ทางโยมมารดา คือ เป็นธิดาของหลวงบริบาลคีรี (ฤทธิ ศรียานง) และนางบริบาลคีรี (เผื่อน) ทั้งสองท่านเป็นเครือญาติกับพระมหาราชครูและพระญาณเวทวิธีโหร หลวงบริบาลคีรี (ฤทธิ) ได้รับพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้รักษาเขาวังและบริเวณพระที่นั่งทั้งหมดในจังหวัดเพชรบุรีโดยสิทธิขาด

เจ้าประคุณสมเด็จฯ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๘ คน ดังนี้ :

๑.	ขุนวิชิตธนากร	(วงศ์ วิชิตะกุล)
๒.	ด.ญ. เวียน วิชิตะกุล	(วายชนม์แต่ยังเล็ก)
๓.	นางปรึก สมรสกับนายฮก ประจวบเหมาะ	(วายชนม์แล้ว)
๔.	เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์	(วน จิติญาโณ)
๕.	นางวัน สมรสกับ นายทองคำ บัวงาม	(วายชนม์แล้ว)
๖.	น.ส. วอ วิชิตะกุล	(วายชนม์แล้ว)
๗.	พระมหาเทียบ กิตฺติปาโล ป.ธ. ๔	(อดีตข้าราชการกรมสรรพสามิต)
๘.	พ.อ.อ. วิเชียร วิชิตะกุล	(อดีตทหารอากาศ)

นอกจากนี้ ยังมีพี่น้องต่างมารดาอีก ๒ คน คือ

๑.	พันตรี หลวงพลพินัยการ	(ชะเอม วิชิตะกุล วายชนม์แล้ว)
๒.	ด.ช. ออม วิชิตะกุล	(วายชนม์แต่ยังเล็ก)

การศึกษาเบื้องต้น

เมื่อเจ้าประคุณสมเด็จฯ มีอายุประมาณ ๗ ขวบ ท่านบิดาได้นำไปฝากให้เรียนหนังสือไทยกับพระครูสุทธาจารคุณ (อ่ำ) วัดนาห้วย อ.ปราณบุรี (ครั้งยังไม่ได้รับสมณศักดิ์) ต่อมาในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ท่านบิดาพามาฝากเป็นศิษย์ของพระอาจารย์แก้ว (หลวงปู่แก้ว) ซึ่งเป็นชาวเพชรบุรีด้วยกัน ที่วัดสระเกศ กรุงเทพฯ ได้ศึกษาอักษรขอมและภาษาบาลีกับพระมหาถนอม คงฺคปญฺโญ ป. ๔ ในวัดเดียวกัน

ต่อมาท่านบิดาได้นำไปฝากให้อยู่กับพระครูญาณวิรัต (โป๊ ธมฺมปาโล) วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ เรียนภาษาไทยและภาษาบาลีที่โรงเรียนกล่อมพิทยากร ซึ่งตั้งอยู่ในวัดนั้นเอง สอบได้ประโยคที่ ๔ (เท่ากับมัธยมปีที่ ๖) เมื่ออายุ ๑๕ ปี

อนึ่ง ในตอนนี้ท่านเจ้าจอมมารดาจันทร์ ได้ขอตัวเจ้าประคุณสมเด็จฯ ต่อท่านบิดา โดยจะรับอุปการะให้รุ่งเรืองในราชการต่อไป แต่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ยินดีในสมณเพศ และปรารถนาจะศึกษาในทางพระศาสนายิ่งกว่า จึงไม่ศึกษาต่อเพื่อเข้ารับราชการต่อไปอีก

บรรพชาและอุปสมบท

พ.ศ. ๒๔๕๑ บรรพชาขณะอายุได้ ๑๕ ปี พระอาจารย์หมก วัดพระเชตุพนฯ เป็นพระอุปัชฌาย์อยู่ในสำนักพระครูญาณวิรัต (โป๊ ธมฺมปาโล) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ ศึกษาภาษาบาลี

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๗ อายุ ๒๑ ปี อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดนาห้วย อ.ปราณบุรี จ.ประจวบฯ ในปัจจุบัน โดยมีพระครูสุทธาจารคุณ (อ่ำ) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระวันรัต (เผือน) ครั้งยังเป็นพระศากยบุตติยวงศ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ แล้วกลับมาจำพรรษา ณ วัดพระเชตุพนฯ

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๖	สอบได้นักธรรมชั้นตรี	(ปีแรกที่เปิดสอบนักธรรมชั้นนี้)
พ.ศ. ๒๔๕๖	สอบได้ ป.ธ. ๓	(เป็นองค์แรกของชาวประจวบฯ)
พ.ศ. ๒๔๕๙	สอบได้ ป.ธ. ๔	
พ.ศ. ๒๔๖๐	สอบได้นักธรรมชั้นโท	(ปีแรกที่เปิดสอบนักธรรมชั้นนี้)
พ.ศ. ๒๔๖๐	สอบได้ ป.ธ. ๕	
พ.ศ. ๒๔๖๑	สอบได้ ป.ธ. ๖	
พ.ศ. ๒๔๖๕	สอบได้นักธรรมชั้นเอก	(ปีแรกที่เปิดสอบนักธรรมชั้นนี้)

งานปกครอง

พระครูญาณวิรัต (โป๊ ธมฺมปาโล)

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคม
พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นพระคณาจารย์เอก ในทางเทศนา
พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีน
พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๔๘๙ ย้ายไปดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นสมาชิกสังฆสภา และเป็นกรรมการคณะวินัยธรชั้นฎีกา
พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนใต้
พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระวิเชียรธรรมคุณาธาร
พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามเดิม
พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพมุนี ศรีวิสุทธศีลาจารย์ ญาณนายก ตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมไตรโลกาจารย์ ปรีชาญาณดิลก ตรีปิฎก คุณาลงกรณ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระธรรมปัญญาบดี ศรีวิสุทธิคุณ สุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการ วิภูสิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๐๖ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ สมถวิปัสสนายานปรีชา อรัญญิก มหาปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีรญาณสุนทร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี

งานสาธารณูปการ

- บูรณะพระอุโบสถ พระวิหารและระเบียงวิหารคด พระพุทธรูปตามระเบียง (๑๒๐ องค์) พร้อมทั้งฐานชุกชีและกุฎิทั้งวัด
- บูรณะมณฑปและพระปรางค์ทิศ
- สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม “เผือกวิทยาประสาธน์” ด้วยทุนของคุณนายเผือก ยุวบูรณ์
- สร้างเขื่อนคอนกรีตริมคลองวัดตอนเหนือและศาลาท่าน้ำ “โพธิอรุณ” ด้วยทุนของคุณนายเผือกยุวบูรณ์
- เสนอให้รัฐบาลบูรณะองค์พระปรางค์ ซึ่งชำรุดทรุดโทรม รัฐบาลได้มอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการบูรณะด้วยเงินงบประมาณ ๑๕.๕ ล้านบาท ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นต้นมา
- ให้สร้างเมรุเผาศพพร้อมด้วยศาลาและสุสาน ในที่ว่างตอนหลังวัด ให้จัดตั้งเสาคอนกรีตติดไฟฟ้าตามถนนทั่วทั้งวัด และให้ต่อท่อประปาภายในวัด โดยเทศบาลในสมัยนั้นมิได้คิดค่าน้ำเลย

เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘ ดังสำเนาประกาศต่อไปนี้

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง สมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ด้วยสมเด็จพระสังฆราชประชวรมาก ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ และมิได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กระทรวงศึกษาธิการจึงขอประกาศ สมเด็จพระราชาคณะ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตฺตาโณ) วัดอรุณราชวราราม ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนกว่าสมเด็จพระสังฆราชจะปฏิบัติหน้าที่ได้

ประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๘

(ลงชื่อ) หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง สมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ว่า สมเด็จพระสังฆราชประชวรมากไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ และไม่ได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และ มาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตฺตาโณ) วัดอรุณราชวราราม เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช จนกว่าสมเด็จพระสังฆราชจะทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ นั้น

บัดนี้ สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ญาโณทัย) ประชวรสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ และยังมิได้ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กระทรวงศึกษาธิการจึงขอประกาศนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตฺตาโณ) วัดอรุณราชวรารามผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยพรรษา เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘

(ลงชื่อ) หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

เจ้าประคุณสมเด็จฯ มรณภาพเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ สิริชนมายุ ๘๓ ปี ๖ เดือน ๒๔ วัน

สมเด็จพระพุฒาจารย์
(วน)

๑๒. พระธรรมคุณาภรณ์ (เจียร)

นามเดิม เจียร นามฉายา ปภสฺสโร นามสกุล จำปาศรี เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ณ ตำบลลาดหลุมแก้ว อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เป็นบุตรของนายอิน และนางทิพย์ จำปาศรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๙ คน คือ:-

๑. นางสงวน คล้อยเอี่ยม
๒. นายอวน จำปาศรี
๓. นางพิมพ์ ผลพิบูลย์
๔. นายผัน จำปาศรี
๕. นางปทุม เกษแก้ว
๖. นายวัน จำปาศรี
๗. นางแปลก กรรณิการ์
๘. นางจวน จำปาศรี
๙. พระเดชพระคุณพระธรรมคุณาภรณ์ (เจียร) จำปาศรี

เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบัวขวัญ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ พระครูนิโรธมุนี (กลับ) วัดตำหนักเหนือ เป็นพระอุปัชฌาย์ พำนักอยู่วัดบัวขวัญไม่นานนัก โยมบิดานำมาฝากกับพระมหาพูน อดีตเจ้าคณะ ๔ วัดอรุณราชวราราม ครั้นเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงอุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยมีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (นาค สุมนนาคเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (นันท์) วัดอรุณราชวราราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระศากยบุตติยวงศ์ (อยู่) วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบได้ นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๗๔ สอบได้ นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๗๔ สอบได้ ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๗๕ สอบได้ ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบได้ ป.ธ. ๕ สำนักเรียนวัดมหาธาตุ
พ.ศ. ๒๔๘๐ สอบได้ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบได้ ป.ธ. ๖ สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบได้ ป.ธ. ๗ สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสงฆ์อำเภอบางกอกใหญ่ ในหน้าที่ศึกษาอำเภอ

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระวินัยธร ภาค ๑ เขต ๑ (๖ จังหวัด)

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงวัดอรุณ และเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการใน "คณะกรรมการพิจารณาคำร้องในคณะสงฆ์"

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการพัฒนาวัดส่วนภูมิภาค

พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ และเลขานุการ ของคณะกรรมการพิจารณาอธิกรณ์ ที่ค้างปฏิบัติก่อนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๖ (๑ ปี)

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๑๖ (๒ สมัย ๘ ปี)

พ.ศ. ๒๕๐๙ ร่วมองค์คณะโดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (ปุณณสิริมหาเถร) วัดพระเชตุพนฯ เป็นหัวหน้าคณะไปตรวจการพระศาสนา ในสหพันธรัฐมาเลเซียและสิงคโปร์

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส (ครั้งที่ ๑)

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส (ครั้งที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการจัดตั้งสำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม และเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียน

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจประโยคนักธรรม และบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับแต่งตั้งเป็นครูใหญ่สำนักเรียนวัดอรุณราชวรารามจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๑

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการนำประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สนามสอบ ส่วนภูมิภาค

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการโรงพยาบาลสงฆ์ สงเคราะห์พระภิกษุสามเณรอาพาธ

พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการบูรณะพระปรางค์

พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๒๑ ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระอาราม คือ :-

๑. ซ่อมประตู เชิงชาย ใบระกา หางหงส์พระอุโบสถ
๒. ซ่อมพระวิหาร
๓. ซ่อมกุฏิสงฆ์ในคณะ ๒
๔. สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลหนึ่งหลัง
๕. ซ่อมกุฏิสงฆ์ในคณะ ๗
๖. อำนวยการจัดตั้งหอสมุดสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิติญาณมหาเถร)
๗. ซ่อมช่อฟ้าพระอุโบสถตัวที่ ๒
๘. สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๑ หลัง
๙. ดำเนินการออกโฉนดที่ดินของวัดจนสมบูรณ์

พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔ ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

๑. ซ่อมกุฏิคณะ ๓ หนึ่งหลัง
๒. ซ่อมผนัง ชุกชี และฐานพระในโบสถ์น้อย
๓. ซ่อมกุฏิคณะ ๑ หนึ่งหลัง
๔. ซ่อมกุฏิคณะ ๘ สองหลังแรก
๕. สร้างศาลาที่พักตำรวจหน้าวัด
๖. จัดทำสนาม–ปลูกหญ้า–ต้นไม้ บริเวณหน้าวัด
๗. ซ่อมเขื่อน เทพื้นรอบลานต้นพระศรีมหาโพธิ์
๘. ซ่อมช่อฟ้า ใบระกาพระอุโบสถ และพระระเบียง
๙. ซ่อมกุฏิคณะ ๘ อีก ๒ แถว

สมณศักดิ์

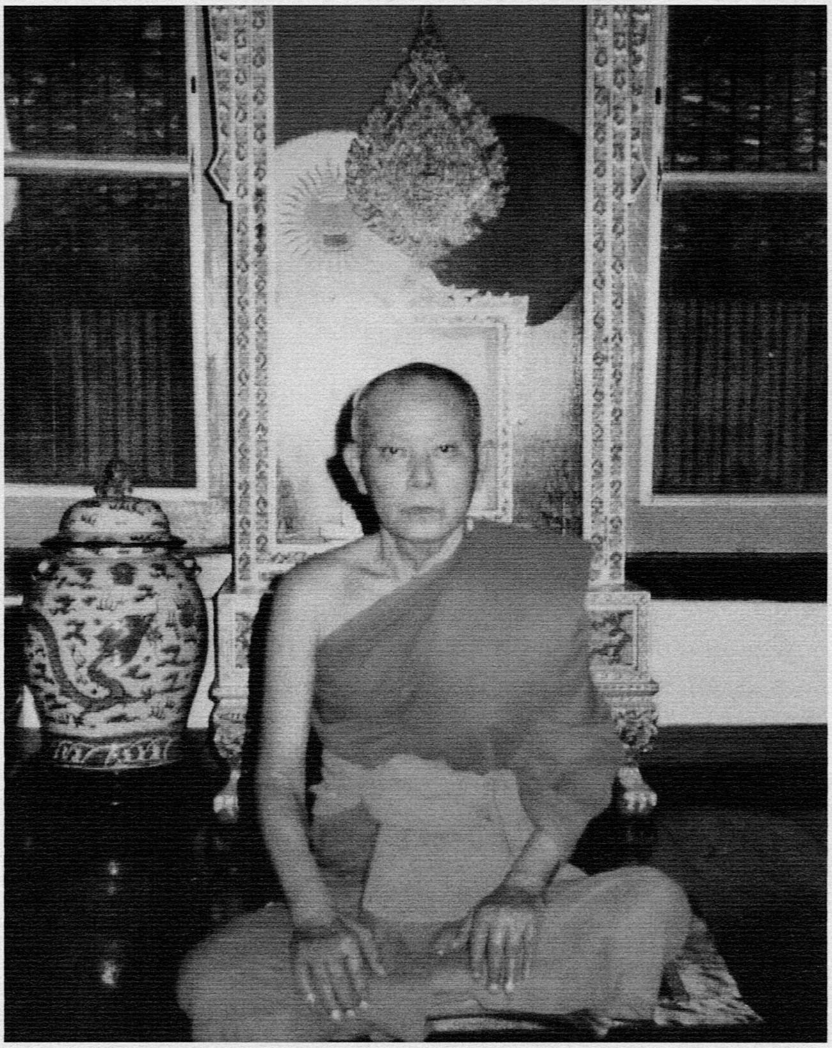
พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระญาณสมโพธิ

พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชโมลี ศรีปาวจนาภรณ์ ธรรมพาที ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพมุนี ศรีวิสุทธิสีลาจารย์ ญาณนายก ตรีปิฎกธาดา มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมคุณาภรณ์ สุนทรศีลาจาร ศาสนกิจวิธานธารี ตรีปิฎกวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมคุณาภรณ์ (เจียร) มรณภาพเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔ สิริอายุได้ ๖๘ ปี

พระธรรมคุณาภรณ์ (เจียร)

๑๓. พระธรรมสิริชัย (บุญเลิศ)

นามเดิม บุญเลิศ นามฉายา โฆสโก นามสกุล ไม้อ่อน ต่อมาเปลี่ยนเป็น ปรักกมสิทธิ์ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ณ ตำบลบ้านกระแชง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นบุตรของนายบุญเรือน (เชื้อสายไทย) และนางเขียน (เชื้อสายมอญ) ประรักมะสิทธิ์ สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาปีที่ ๔ ณ โรงเรียนประชาบาลวัดไก่เตี้ย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

อุปสมบท

เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ณ วัดบางนา อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

- พระอุปัชฌาย์ พระครูบวรธรรมกิจ (เทียน) วัดโบสถ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- พระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการทัด วัดบางนา อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- พระอนุสาวนาจารย์ พระปลัดรื่น วัดโพธิ์เลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ต่อมาได้ย้ายมาพำนัก ณ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๔	สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๔๘๕	สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๔๘๖	สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๐๒	เป็นเจ้าคณะ ๗ วัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๐๔	ย้ายไปเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๐๗	ย้ายไปเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดคอน เขตยานนาวา กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๑๒	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม
พ.ศ. ๒๕๑๒	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม
พ.ศ. ๒๕๑๕	ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๕๒๔	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงวัดอรุณ
พ.ศ. ๒๕๒๕	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๕	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่
พ.ศ. ๒๕๓๓	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๔๓	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

งานเผยแผ่

พ.ศ. ๒๔๙๘	เป็นสมาชิกสภาพระธรรมกถึก วัดพระเชตุพนฯ
พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๒	เป็นอาจารย์อบรมพระนวกะวัดราชสิทธาราม เขตบางกอกใหญ่ เป็นอาจารย์อบรมนักเรียน โรงเรียนการช่างวัดราชสิทธาราม เป็นอาจารย์อบรมนักเรียน โรงเรียนเทศบาลวัดราชสิทธาราม
พ.ศ. ๒๕๐๘	เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๗ ปฏิบัติงานอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ. ๒๕๐๙	เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๖ ปฏิบัติงานประจำจังหวัดบุรีรัมย์
พ.ศ. ๒๕๑๑	เป็นพระธรรมทูตปฏิบัติงานจังหวัดนครพนม
พ.ศ. ๒๕๒๒	ปฏิบัติงานพระธรรมทูตจังหวัดขอนแก่น, จังหวัดกาฬสินธุ์, จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. ๒๕๒๗	เป็นวิทยากรอบรมถวายความรู้พระสังฆาธิการ เช่น วัดกลาง จังหวัดสมุทรปราการ, วัดบางหลวง จังหวัดปทุมธานี, วัดเวฬุราชิน กรุงเทพฯ เป็นต้น
พ.ศ. ๒๕๒๘	เป็นกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ประจำปีทุกปี จนถึงวาระสุดท้าย ก่อนวันมรณภาพยังได้มอบหมายให้มีผู้ไปดำเนินการแทน มีกิจกรรมที่รับผิดชอบหลักร่วมกับเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่สมัยพระสุเมธาธิบดี– พระธรรมสุธี) คือ ดำเนินงานกวนข้าวทิพย์ และการจัดเทศน์มหาชาติ
พ.ศ. ๒๕๒๙	เป็นกรรมการปฏิบัติธรรมเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ บริเวณพุทธมณฑลอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูธรรมธร ฐานานุกรมในพระธรรมไตรโลกาจารย์ (เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ที่ พระครูประกาศสมณคุณ จ.ป.ร.

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ในนามเดิม

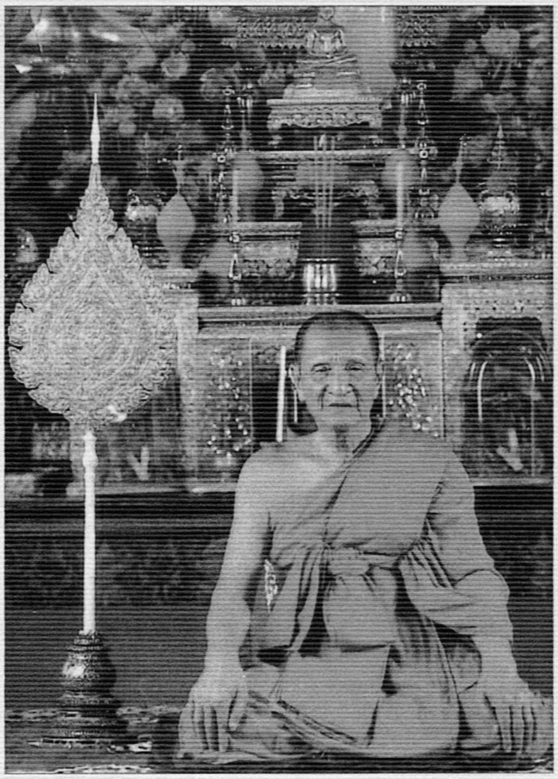
พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระสังวรกิจโกศล

พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชสังวรวิสุทธิ์ อธิมุตภาวนานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพศีลวิสุทธิ์ พุทธิธรรมานุวัตร ปริยัติคุณาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมสิริชัย อติศัยธรรมวาที ศีลาจารวัตรวิมล โกศลสาธุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมสิริชัย (บุญเลิศ) มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ สิริอายุได้ ๘๙ ปี

พระธรรมสิริชัย
(บุญเลิศ)

๑๔. พระธรรมมงคลเจดีย์ (เฉลียว)

นามเดิม เฉลียว ฉายา จิตปุญฺโญ นามสกุล ปัญจมะวัต เกิดเมื่อวันพุธที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ตรงกับวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู ณ ตำบลกระแชง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นบุตรของนายเหรียญ และนางลูกอิน ปัญจมะวัต

มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน รวม ๑๐ คน คือ

๑. นายสุชาติ (แฉล้ม) ปัญจมะวัต
๒. นายเฉลิม ปัญจมะวัต
๓. พระเดชพระคุณพระธรรมมงคลเจดีย์
๔. พันโทไพโรจน์ ปัญจมะวัต
๕. นายอร่าม ปัญจมะวัต
๖. ด.ช. ปัญจมะวัต (เสียชีวิตแต่เยาว์วัย ไม่สามารถจำชื่อได้)
๗. นายประเทือง ปัญจมะวัต
๘. นายอรรถกร ปัญจมะวัต
๙. นางอำไพ เอี่ยมวิจารณ์ (สมรสกับพันโทวิเชียร เอี่ยมวิจารณ์)
๑๐. นาวาเอกพิเศษพิชัย ปัญจมะวัต

นามสกุล “ปัญจมะวัต” เป็นนามสกุลพระราชทานซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๖ ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ อีกทั้งก็เป็นนามสกุลลำดับที่ ๑๐๓๒ เขียนว่า “ปัญจมวัต” และเขียนเป็นอักษรโรมันว่า “Panchamavat” แต่ในประกาศราชกิจจานุเบกษาได้เขียนว่า “ปัญจมะวัต” นายร้อยโทชุ่ม อัยการศาลทหาร มณฑลนครไชยศรีผู้เป็นอา เป็นผู้ขอพระราชทาน คงจะอนุโลมตามปู่ซึ่งมีนามว่า “เหงา” หรือ “โหงว” ในสำเนียงจีน ซึ่งแปลว่า “ห้า”

อุปสมบท

เมื่อวันจันทร์ที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ณ พัทธสีมาวัดบางนา ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

- พระอุปัชฌาย์ พระครูบวรธรรมกิจ (เทียน) วัดโบสถ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- พระกรรมวาจาจารย์ พระปลัดรื่น วัดโพธิ์เลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
- พระอนุสาวนาจารย์ พระเส็ง จนฺทรํสี [ต่อมาเป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูมงคลธรรมสุนทร] วัดบางนา อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ย้ายมาจำพรรษา ณ วัดอรุณราชวราราม คณะ ๔ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ต่อมาจึงย้ายมาพำนัก ณ คณะ ๑ และได้พำนักถาวรอยู่ประจำ

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๖	สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ณ โรงเรียนปทุมวิไล จังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๔๙๔	สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม

ความรู้พิเศษ

มีความชำนาญทางด้านโหราศาสตร์ โดยได้ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคติธรรมในการดำเนินชีวิตแก่สาธุชนทั้งหลายอีกทั้งยังได้รับหน้าที่เป็นผู้ตรวจทานพระปาติโมกข์ประจำอุโบสถสังฆกรรมเป็นระยะเวลากว่า ๒๐ ปี

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๙๕	เป็นเจ้าคณะ ๑ วัดอรุณราชวราราม และเป็นพระกรรมวาจาจารย์
พ.ศ. ๒๕๑๑	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๑	เป็นผู้อำนวยการจัดงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตฺตญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๘	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๓๙	ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๕๕๑	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๕๒	เป็นผู้อำนวยการจัดงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพพระธรรมสิริชัย (บุญเลิศ โฆสกมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๕๒	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๑๐	ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๕๗	ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง
พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๖๐	ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่
พ.ศ. ๒๕๕๒	เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๗	เป็นประธานอำนวยการอบรมบาลีก่อนสอบประจำปี

งานเผยแผ่

พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๑๐	เป็นพระวิทยากร อบรมศีลธรรมเป็นประจำ ณ โรงเรียนประถมทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๑๑-ปัจจุบัน	รับหน้าที่ตกแต่งสถานที่ อำนวยความสะดวกในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ณ วัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๑-ปัจจุบัน	สนับสนุนให้นักเรียนและประชาชนได้ทัศนศึกษาและมาศึกษาปฏิบัติธรรมภายในวัด
พ.ศ. ๒๕๒๑-ปัจจุบัน	สร้างพระพุทธรูปถวายไว้ประจำวัดต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ
พ.ศ. ๒๕๒๕-ปัจจุบัน	อุปถัมภ์โครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๒๘-ปัจจุบัน	สนับสนุนและส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมหรือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนต่าง ๆ ทุกปี เช่น โรงเรียนประถมทวีธาภิเศก โรงเรียนจิตรลดา โรงเรียนทวีธาภิเศก เป็นต้น
พ.ศ. ๒๕๓๕	เป็นกรรมการดำเนินการอุปสมบท ข้าราชการกองทัพเรือ จำนวน ๖๑ นาย เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุครบ ๕ รอบ ณ วัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน	อุปถัมภ์โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๙	เป็นกรรมการดำเนินงานโครงการถวายพระราชกุศล เนื่องในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ร่วมกับกองทัพเรือ จัดกำลังพลมาอุปสมบท ณ วัดอรุณราชวราราม ๕๔ รูป วัดราชสิทธาราม ๒๐ รูป และวัดเจ้ามูล ๑๐ รูป รวม ๘๔ รูป
พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๓	สร้างโต๊ะหมู่บูชาถวายวัดเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ โดยจัดถวายในโอกาสทำบุญอายุวัฒนมงคล วันที่ ๑ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๔๕	ร่วมสร้างพระพุทธรูปพระประธานไปประดิษฐาน ณ วัดคงเค็ง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. ๒๕๔๗-ปัจจุบัน	เข้าร่วมประชุมนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก จัดโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๒	ร่วมกับกองทัพเรือ สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ ประชาคมเมืองเขตบางกอกใหญ่ สภาวัฒนธรรมเขตบางกอกใหญ่ โรงเรียนในเขตบางกอกใหญ่ พ่อค้าและประชาชนในเขตบางกอกใหญ่ จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ณ มณฑลพิธี พระปรางค์ วัดอรุณราชวราราม และได้อัญเชิญน้ำพระพุทธมนต์โดยเรือของกองทัพเรือไปถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ณ ศาลาศิริราช ๑๐๐ ปี โรงพยาบาลศิริราช ✣ เป็นประธานมอบวุฒิบัตรแก่ผู้สำเร็จหลักสูตรของศูนย์วิปัสสนานานาชาติ ✣ เป็นประธานมอบวุฒิบัตรแก่นักเรียนในโครงการเข้าวัดฟังธรรม โรงเรียนประถมทวีธาภิเศก ✣ จัดให้มีการเจริญพระพุทธมนต์บทพิเศษเพื่อถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ณ พระวิหารหลวงทุกวัน

งานสาธารณสงเคราะห์

พ.ศ. ๒๕๒๗	ทอดผ้าป่าสามัคคี ณ วัดพระธาตุหลวง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว [สปป.ลาว]
พ.ศ. ๒๕๒๘	✣ ถวายเครื่องกันหนาวคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย ✣ มอบทรัพย์สมทบทุนมูลนิธิ "สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร)" วัดสามพระยา กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๓๐	✣ มอบทรัพย์สมทบทุนสร้างตึกสงฆ์อาพาธ โรงพยาบาลสงฆ์ กรุงเทพฯ ✣ มอบทรัพย์สมทบทุนมูลนิธิสภากาชาดไทย ✣ มอบทรัพย์สมทบทุนสร้างถังเก็บน้ำวัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
พ.ศ. ๒๕๓๑	✣ มอบทรัพย์สมทบทุนสร้างอาคารผู้ป่วยโรงพยาบาลตากสิน กรุงเทพฯ ✣ มอบทรัพย์เพื่อขุดสระน้ำ วัดคลองโพธิ์ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ✣ มอบทรัพย์บูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธบาท วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ✣ บริจาคทรัพย์และสิ่งของ เพื่อช่วยชาวปักษ์ใต้ ที่ประสบอุทกภัย
พ.ศ. ๒๕๓๒-ปัจจุบัน	✣ มอบทรัพย์สมทบทุนมูลนิธิอนุสรณ์ "พระเทพวิสุทธาจารย์" วัดทุงยู จังหวัดเชียงใหม่ ✣ บริจาคแฟ้มและปากกาการสัมมนาพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอุปกรณ์สิ่งของอื่นๆ
พ.ศ. ๒๕๓๓-ปัจจุบัน	มอบทรัพย์ในการเป็นเจ้าภาพผ้าไตร-ย่าม พิธีประสาทปริญญาประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน	บริจาคทรัพย์อุปถัมภ์โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๒	มอบทรัพย์ซื้อที่ดินถวายวัดคงเค็ง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๑	นำกฐินทอดถวายวัดที่กฐินตกค้างจำนวน ๑๐๙ วัด
พ.ศ. ๒๕๔๘	✣ มอบทรัพย์บูรณะพระธาตุพนม วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ✣ อุปถัมภ์จัดกิจกรรมสืบสาน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น งานนมัสการพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. ๒๕๕๐	✣ มอบทรัพย์สมทบมูลนิธิพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ✣ มอบทรัพย์บำรุงวัดเพชรสมุทร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ✣ บริจาคทรัพย์อุปถัมภ์โครงการอบรมเสริมความรู้ และนำวิปัสสนากรรมฐานสู่พระนวกะ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ วัดเวฬุราชิน กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๕๒	✣ บริจาคทรัพย์บำเพ็ญกุศลศพพระธรรมสิริชัย อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม จำนวน ๑๔๖,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นหกพันบาทถ้วน) ✣ บริจาคเตียงคนไข้ให้สถานีอนามัย และผงพิเศษตราร่มชูชีพ บ้านร่องคำ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเงินจำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท (แปดหมื่นบาทถ้วน) ✣ บริจาคทรัพย์อุปถัมภ์งานสัปดาห์เผยแผ่พระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ✣ บริจาคทรัพย์บำรุงวัดห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ✣ บริจาคทรัพย์ในการปิดทองพระเจดีย์พระธาตุช่อแฮ วัดพระธาตุช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ✣ บริจาคทรัพย์บำรุงวัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ✣ บริจาคทรัพย์ร่วมสร้างกุฏิสงฆ์ วัดพระบรมธาตุวรวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ✣ บริจาคทรัพย์เป็นค่าภัตตาหารพระสงฆ์ วัดป่าจิก อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๕๓-ปัจจุบัน	✣ บริจาคทรัพย์บำรุงวัดมหาธาตุวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ✣ บริจาคทรัพย์เป็นเจ้าภาพผ้าไตรถวายพุทธศาสตรบัณฑิต มจร. ✣ บริจาคทรัพย์บำรุงวัดเพชรสมุทร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ✣ บริจาคทรัพย์สนับสนุนงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในวันวิสาขบูชา ✣ บริจาคทรัพย์สนับสนุนกองทุนพัฒนา และอนุรักษ์พระบรมธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ✣ เป็นเจ้าภาพทอดกฐินประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ณ วัดโส่ภาราม อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ✣ เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลศพพระปลัดธรรมขันธ์ เมฆาโภ วัดอรุณราชวราราม ✣ เป็นเจ้าภาพทอดกฐินประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ วัดบางนา อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ✣ บริจาคทรัพย์บำรุงมูลนิธิพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ✣ เป็นเจ้าภาพทอดกฐินประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ วัดโบสถ์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

เกียรติคุณ

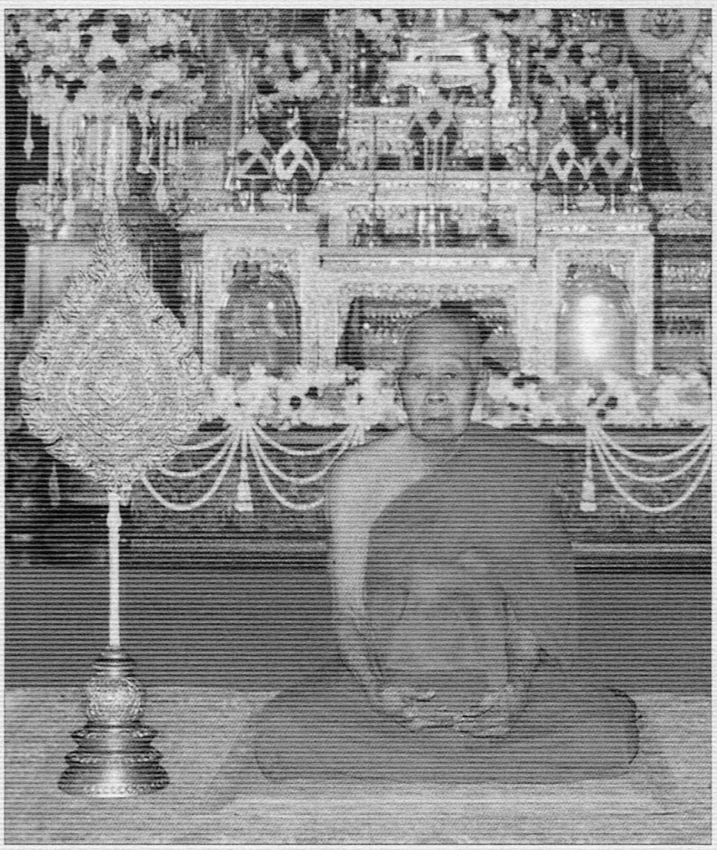
พ.ศ. ๒๕๔๒	ได้รับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๓	ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๒	เป็นพระครูใบฎีกา ฐานานุกรมใน พระเทพมุนี (วน จิติญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๖	เป็นพระครูธรรมธร ฐานานุกรมใน พระธรรมไตรโลกาจารย์ (วน จิติญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๗	เป็นพระครูปลัดสุวัฒน์ ฐานานุกรมใน พระธรรมไตรโลกาจารย์ (วน จิติญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๐๔	เป็นพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ฐานานุกรมใน พระธรรมปัญญาบดี (วน จิติญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

พ.ศ. ๒๕๐๖	เป็นพระครูปลัดสัมพิพัฒนธุตาจารย์ ฐานานุกรมในเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิติญาณมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๐๗	ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระโสภณวราภรณ์
พ.ศ. ๒๕๔๓	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชสุทธิโสภณ วิมลวรกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๕๒	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพมงคลรังษี ปูชนียสถานประยุต วิสุทธิศาสนวราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๕๗	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมมงคลเจดีย์ ศรีไพศาลวิหารกิจ พิพิธธรรมาลังการ ศาสนภารธุราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมมงคลเจดีย์ (เฉลียว) มรณภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๓๐ น. ที่โรงพยาบาลธนบุรี สิริอายุได้ ๙๓ ปี ๗๓ พรรษา

พระธรรมมงคลเจดีย์
(เฉลียว)

๑๕. พระพรหมวัชรเมธี (สมเกียรติ)

พระพรหมวัชรเมธี นามเดิม สมเกียรติ นามฉายา โกวิโท นามสกุล พัตตพักตร์ ป.ธ. ๙ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ ตำบลเลิงแฝก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม บิดาชื่อนายทองสี มารดาชื่อ นางอุ่ย

บรรพชา วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙ ณ วัดอัมพวันห้วยแคน ตำบลเลิงแฝก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีพระครูพิพัฒน์ศีลคุณ วัดบ้านกุดรัง ตำบลกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ณ วัดบ้านกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีพระครูชยธรรมานันท์ วัดนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์สันต์ กตปุญฺโญ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มาจำพรรษา ณ วัดพิชยญาติการาม พ.ศ. ๒๕๑๘ จำพรรษา ณ วัดไชยนาถวราราม จังหวัดอุดรธานี จากนั้น จึงมาจำพรรษา ณ วัดราชสิทธาราม กรุงเทพฯ

การศึกษา

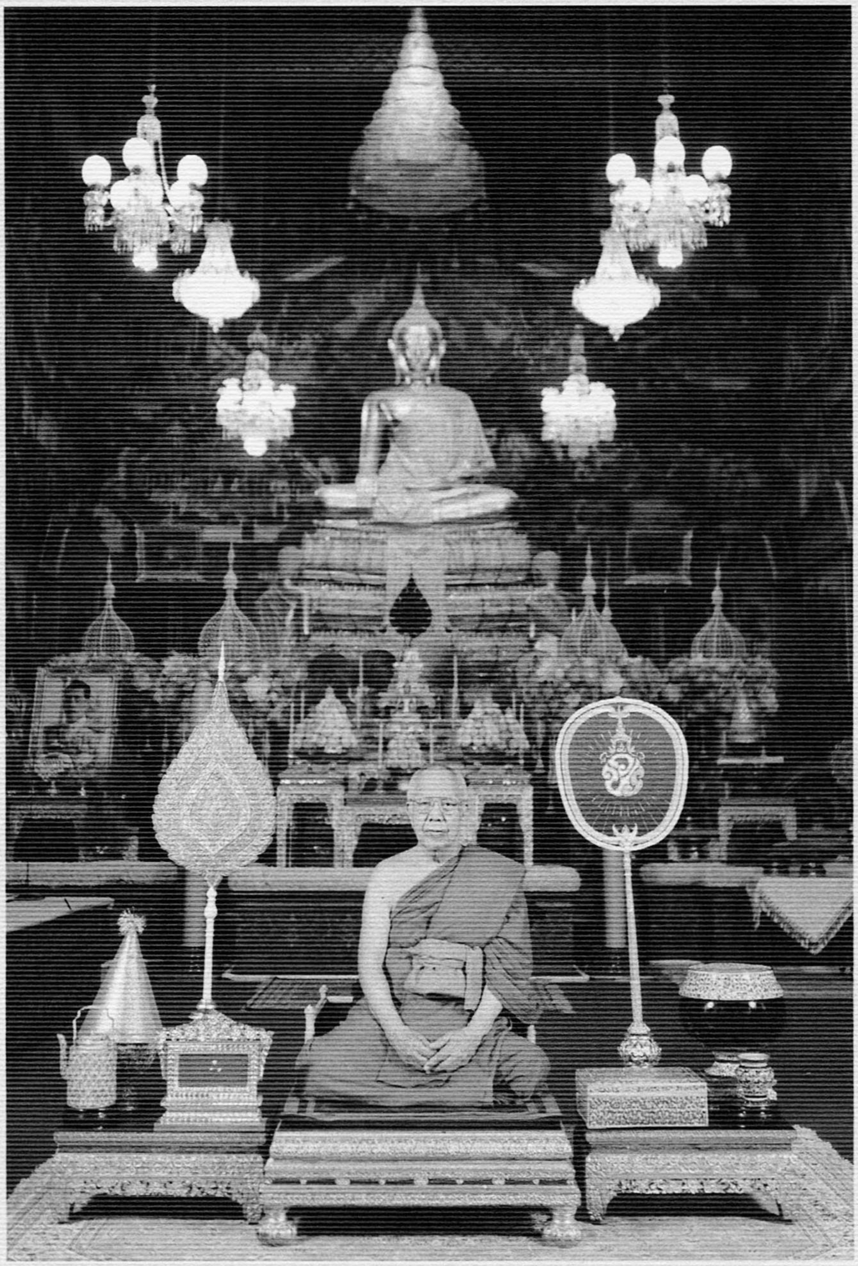
พ.ศ. ๒๕๐๑	สอบได้นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. ๒๕๑๔	จบบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๑๖	จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๑๘	สอบได้ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)
พ.ศ. ๒๕๒๕	สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๒๑	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะ ๑๑ วัดราชสิทธาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๒๕	เป็นพระอนุจรพระเดชพระคุณพระธรรมสิริชัย ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระราชสังวรวิสุทธิ์ เจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม มาวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๖	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๓๓	ได้รับแต่งตั้งเป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๓๔	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะ ๔ วัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๓๗	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงวัดอรุณ
พ.ศ. ๒๕๔๑	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๐, รองเจ้าคณะภาค ๙
พ.ศ. ๒๕๔๗	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๕๗	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๙
พ.ศ. ๒๕๖๑	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๖๒	ได้รับพระบรมราชโองการโปรดแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
พ.ศ. ๒๕๖๔	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๙
พ.ศ. ๒๕๖๔	ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ ศ.ต.ภ.

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๓๙	ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระเมธีวราภรณ์
พ.ศ. ๒๕๔๔	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชรัตนสุธี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๔๙	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพเมธี ศรีศาสนกิจ ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๖๒	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมรัตนดิลก สาธกธรรมวิจิตร นิวิฐศาสนกิจการี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๖๔	ได้รับสถาปนาเป็นพระราชาคณะ เจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ

พระพรหมวัชรเมธี
(สมเกียรติ โกวิโท)
เจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

ประวัติ

“ผู้รักษาการเจ้าอาวาส”

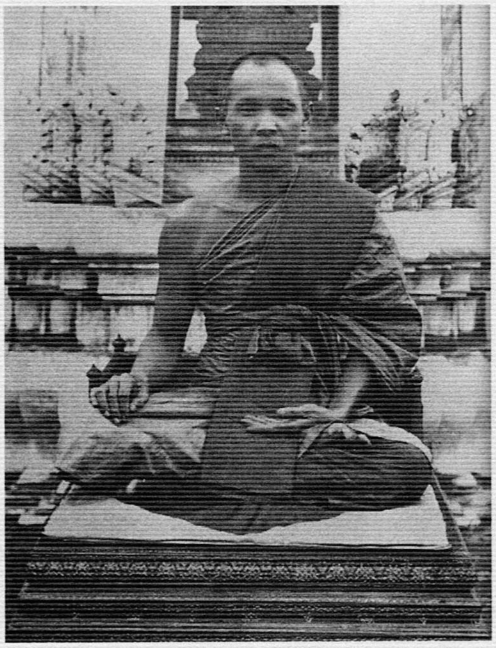
ประวัติผู้รักษาการเจ้าอาวาส

๑. **พระสาธุศีลสังวร** นามเดิม เผื่อน นามฉายา อุคฺคเสโน เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๔๒๓ บิดาชื่อบุญ มารดาชื่อแมน บ้านอยู่ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๒ มีอายุย่างเข้า ๑๐ ขวบ ได้ไปอยู่วัดเรียนหนังสือไทยแลหนังสือขอมในสำนักพระอาจารย์คุม ผู้เป็นตา ณ วัดปากคลองงูเหลือม (วัดสุวรรณนาคี) อำเภอเมือง อยู่วัดนั้นหนึ่งปี ถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ ย้ายมาอยู่วัดประตูสาร เริ่มเรียนมูลเล่าสูตรแต่สนธิตลอดถึงการก เรียนสนธิแลนาม ครั้นมีอายุ ๑๔ ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ย้ายมาอยู่วัดกษัตรา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียนมูลในสำนักอาจารย์เย็น เรียนธรรมบทในสำนักอาจารย์พรหม ถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ ๑๕ ปี จึงได้ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดอรุณราชวราราม กลับเรียนมูลตั้งต้นแต่สนธิไปในสำนักอาจารย์กรดบ้าง อาจารย์กลับบ้าง เรียนธรรมบทบั้นต้นในสำนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) เรียนธรรมบทบั้นปลายตลอดถึงมงคลทีปนีในสำนักพระยาธรรมปรีชา (บุญ) เมื่อโรงเรียนหลวงตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุ เรียนสารสังคหะในสำนักอาจารย์นวน บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ ๗ พรรษา ถึงวันพุธ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด โทศก พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) แต่ยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมวโรดม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระกวีวงศ์ (เจิม) กับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (แพ) แต่ยังเป็นพระเทพโมลี เป็นกรรมวาจาจารย์ อุปสมบทแล้วคงอยู่วัดอรุณราชวราราม ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เข้าสอบไล่พระปริยัติธรรมในสนามหลวงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลธรรมบทได้ ๓ ประโยค รับพระราชทานพัดเปรียญ เมื่อ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๔๔ ต่อนั้นมาเว้นการสอบไล่อยู่ ๓ ปี ถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๗ เข้าสอบไล่ประโยค ๔ ได้รับพระราชทานพัดเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๘ ต่อมาในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๘ นั้น เข้าสอบไล่ประโยค ๕ ได้รับพระราชทานเปลี่ยนพัดเป็นเปรียญ ๕ ประโยค เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๙ คงเป็นเปรียญตั้งแต่ ๓ ประโยคเป็นต้น อยู่ในรัชกาลที่ ๕ รวม ๙ ปี

ถึงรัชกาลที่ ๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามว่า พระสาธุศีลสังวร เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๖ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ์) ถึงมรณภาพ ยังไม่มีเจ้าอาวาส ได้รับลายพระหัตถ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้เป็นหัวหน้าดูการวัดอยู่ ๒ ปี เมื่อมีเจ้าอาวาสแล้วก็ยังคงอยู่ในวัดอรุณราชวรารามนั้น ต่อมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม เขตบางกอกน้อย[๑] เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ และในปีนั้นเองท่านก็ได้มรณภาพ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕ สิริรวมชนมายุได้ ๔๓ ปี ๒๓ พรรษา

---

(๑) ดู-ประวัติวัดสุวรรณาราม, กรมศิลปากร, พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘, หน้า ๑๕-๑๘.

พระสาธุศีลสังวร (เผื่อน)

พระธรรมสมาจารย์ (ชื่น)

พระศากยบุตติยวงศ์ (อยู่)

๒. **พระธรรมสมาจารย์** นามเดิม ชื่น นามฉายา อินฺทสโร สืบประวัติไม่ได้มากนัก ทราบเพียงว่า เดิมดำรงตำแหน่งที่พระครูปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ ฐานานุกรมในเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) อดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ ๘ ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมสมาจารย์ แล้วก็ดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาส เมื่อพระเดชพระคุณพระธรรมเจดีย์ (อุ่ม) เจ้าอาวาสองค์ที่ ๙ มรณภาพ กระทั่งทรงโปรดให้พระเดชพระคุณพระพิมลธรรม (นาค) แต่ครั้งมีสมณศักดิ์เป็นพระเทพสุธี วัดสุทัศนเทพวราราม มาครองวัดอรุณราชวรารามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ดังกล่าวมาแล้ว จึงได้พ้นตำแหน่ง

พระธรรมสมาจารย์ (ชื่น) มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘[๑]

๓. **พระศากยบุตติยวงศ์** นามเดิม อยู่ นามฉายา ปุญฺญวฑฺฒโน ป.ธ. ๔ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๑ ที่ตำบลนรสิงห์ อำเภอป่าโมกข์ จังหวัดอ่างทอง บิดาชื่อ นายมี คุ้มบุญมี มารดาชื่อ นางแย้ม[๒] ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ ๑๔ ปี บรรพชาเป็นสามเณร โดยมีพระอาจารย์สี วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ณ พระอุโบสถ วัดอรุณราชวราราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศนเทพวราราม ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมโกษาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ) วัดระฆังโฆสิตาราม ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระปัญญาคัมภีรเถร (พุ่ม) วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๕	สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค
พ.ศ. ๒๔๕๖	สอบได้นักธรรมชั้นตรี
พ.ศ. ๒๔๕๖	สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๘๘	ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๘๙	พ้นจากตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาส หลังจากโปรดให้พระวิเชียรธรรมคุณาธาร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ พระราชาคณะชั้นราช มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ "สมเด็จพระพุฒาจารย์"
พ.ศ. ๒๕๐๔	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดราชสิทธาราม เขตบางกอกใหญ่

(๑) ดู – เอกสาร อ. ๔/๙ แฟ้มวัดอรุณฯ ๑๘ แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

(๒) ประวัติวัดราชสิทธาราม, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร จัดพิมพ์ในงานกฐินพระราชทาน ณ วัดราชสิทธาราม. ๒๕๐๙, หน้า ๕๗-๕๙.

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระศากยบุตติยวงศ์

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชวิสุทธิญาณ สมาทานสาธุธรรมวิหารี ศรีราชสิทธาธิกร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระราชวิสุทธิญาณ (อยู่) มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ สิริอายุได้ ๘๑ ปี

๔. **พระธรรมคุณาภรณ์** (เจียร ปภสฺสโร ป.ธ. ๗) ต่อมาเป็นเจ้าอาวาส รูปที่ ๑๒ โปรดดูประวัติและผลงานในตอนว่าด้วย "ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส"

๕. **พระญาณสมโพธิ** นามเดิม ขวัญ นามฉายา ธมฺมสิริ นามสกุล ทัดทอง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ ณ ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นบุตรของนายน่วม และนางสงวน ทัดทอง มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๓ คน คือ:-

๑. พระราชสุทธิญาณ (ขวัญ ธมฺมสิริ, ทัดทอง)

๒. นายเปี๊ยก ทัดทอง

๓. นางขำ ทัดทอง

เมื่อจบประถมศึกษาบริบูรณ์จากโรงเรียนวัดพืชนิมิต อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ต่อมาจึงบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเทียนถวาย อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พระเดชพระคุณพระปทุมวรนายก (สอน) วัดเทียนถวาย เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานีในขณะนั้น เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันพุธที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ขณะอายุได้ ๑๕ ปี แล้วกลับมาพำนัก ณ วัดพืชนิมิต อำเภอสามโคก

ต่อมาพระเดชพระคุณพระอุปัชฌาย์ ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี ได้เดินทางไปตรวจการณ์คณะสงฆ์ที่วัดพืชนิมิต ในขณะที่พระสงฆ์ในวัดไปปฏิบัติศาสนกิจที่อื่นกันหมด คงพบแต่สามเณรขวัญ อยู่วัดแต่เพียงรูปเดียวซึ่งคอยต้อนรับดูแล จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาถวายจนกว่าพระสงฆ์จะกลับมา เป็นที่น่าชื่นชอบใจของพระอุปัชฌาย์เป็นอย่างยิ่ง พระเดชพระคุณฯ จึงเมตตาชักชวนสามเณรขวัญ ให้มาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดเทียนถวาย อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

พระมหาสาคร สาคโร วัดอรุณราชวราราม เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเทียนถวาย ได้พบสนทนากับสามเณรขวัญ ก็ชื่นชอบใจในอัธยาศัยของสามเณร จึงชักชวนให้มาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดอรุณราชวราราม สามเณรขวัญจึงได้เรียนขออนุญาตพระอุปัชฌาย์ และได้รับอนุญาตด้วยดี จึงย้ายมาพำนัก ณ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ พระอาจารย์มหาสาคร จึงได้นำมาฝากถวายให้อยู่ในความปกครองของพระเดชพระคุณพระพิมลธรรม (นาค สุมนนาคมหาเถร) เจ้าอาวาส

วัดอรุณราชวราราม ครั้นเมื่อวันศุกร์ที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงอุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม พระเดชพระคุณพระพิมลธรรม (นาค สุมนนาคมหาเถร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวินัยธรเวส (ต่อมาเป็นพระครูอรุณธรรมธาดา) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระมหาสาคร สาคโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ (ต่อมาย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดตำหนักใต้ จ.นนทบุรี ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูนนทวิมลศีล)

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๓	สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๔๘๔	สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๔๘๗	สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๔	สอบได้ ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๖	สอบได้ ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดอรุณราชวราราม

ความรู้พิเศษ

ทรงจำพระปาติโมกข์ โดยเป็นผู้แสดงในวันอุโบสถ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ และมีความเชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์ โดยสงเคราะห์ประชาชนผู้เดือดร้อนจนมีศิษยานุศิษย์จำนวนมาก อีกทั้งเป็นผู้ชำนาญด้านนวกรรมคือการก่อสร้าง

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๔๙๖	ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะ ๖ วัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๔๙๘-๒๕๐๕	ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการเจ้าคณะเขตบางกอกใหญ่
พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๑	ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการรองเจ้าคณะภาค และเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๖
พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๕	ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๖	ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๒๘	ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๐	ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง
พ.ศ. ๒๔๙๖	ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์ เป็นเวลา ๓๐ ปี
พ.ศ. ๒๕๐๖	ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเลขานุการตรวจธรรมสนามหลวง
พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๖	เป็นผู้นำข้อสอบบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สนามส่วนภูมิภาค

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๕๒๔	บูรณปฏิสังขรณ์พระอาราม คือ :-
	๑. ซ่อมกุฏิสงฆ์คณะ ๘ ด้านเหนือ
	๒. ซ่อมช่อฟ้าใบระกาพระอุโบสถ พระระเบียงบางส่วน
	๓. ซ่อมหลังคาพระอุโบสถน้อย พระวิหารน้อยและศาลาเก๋งจีน
พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๓๕	บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิสงฆ์คณะ ๖ และซุ้มประตูจตุรมุข เป็นต้น

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๐๔	ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปลัด ฐานานุกรมของพระเดชพระคุณพระราชโมลี พระเทพมุนี (พระธรรมคุณาภรณ์ เจียร) อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
พ.ศ. ๒๕๐๘	ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ที่ พระครูสิริธรรมโสภณ
พ.ศ. ๒๕๑๖	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษในนามเดิม
พ.ศ. ๒๕๒๐	ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระญาณสมโพธิ
พ.ศ. ๒๕๓๕	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชสุทธิญาณ สุวิธานกิจจานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระราชสุทธิญาณ (ขวัญ) มรณภาพเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ สิริอายุ ๗๖ ปีกับ ๑ เดือน

พระญาณสมโพธิ (ขวัญ)
สมณศักดิ์สุดท้ายที่ พระราชสุทธิญาณ

๖. **พระเทพเมธี** (สมเกียรติ โกวิโท ป.ธ. ๙) ต่อมาดำรงสมณศักดิ์ ที่ **พระธรรมรัตนดิลก** เป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม รูปที่ ๑๕ ส่วนประวัติและผลงานนั้น โปรดดูรายละเอียดในตอนว่าด้วย "ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส"

๗. **พระราชสุทธิโสภณ** (เฉลียว จิตปุญฺโญ) ต่อมาดำรงสมณศักดิ์ ที่ **พระเทพมงคลรังษี** และ **พระธรรมมงคลเจดีย์** เป็นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม รูปที่ ๑๔ ส่วนประวัติและผลงานนั้น โปรดดูรายละเอียดในตอนว่าด้วย "ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส"

พิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย อดีตเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
ถวายเป็นพระราชกุศลแด่บูรพมหากษัตริย์ไทย
และอุทิศส่วนกุศลแด่ผู้มีอุปการคุณต่อพระอาราม

✸ วันที่ ๒๑ - ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ✸